

Primele edituri din RSS Moldovenească și rolul lor în evoluția graficii de carte

Victoria Rocaciuc, doctor în studiul artelor,
conferențiar cercetător, Academia de Științe a Moldovei

Istoria activității editurilor moldovenești sovietice este partea integrantă a evoluției graficii de carte moldovenești. În 1924 a fost organizată RASS Moldovenească. Astfel, o anumită perioadă (1924-1940), procesele editoriale de pe cele două maluri ale Nistrului s-au dezvoltat radical diferit în plan estetic și ideologic. Ulterior, după 1940, în cadrul Uniunii Sovietice, acestea se vor unifica.

La 8 ianuarie 1925 a fost deschisă „Editura de Stat a Moldovei”, în care se tipăreau manuale, broșuri social-politice, biletistică. În paginile gazetei „Plugarul Roșu” apăreau lucrări folclorice, primele opere ale scriitorilor sovietici moldoveni M. Andriescu, D. Malev și N. Markov [1]. Unele surse documentare specifică faptul că „Editura de Stat” a fost înființată în 1925 în RASS Moldovenească la Balta și transferată în 1929 la Tiraspol, iar din 1940 – la Chișinău. Din 1959, prin comasarea „Editurii de Stat” cu editura „Școala Sovietică”, se constituie editura „Cartea Moldovenească”, din 1990 – „Universitas”, comasată cu editura „Lumina”, 1996 [2].

În anul 1927 la „Editura de Stat” văd lumina tiparului primele lucrări originale, adresate și copiilor – „Moș Goriță” de D. Malev și „Todică” de D. Mirza, precum și cărțile traduse în românește „Pionierii din Lumea Nouă” de E. Gai, „Eroul Șcerbakov” de T. Dneprovski, „Despre forța Armatei Roșii” de B. Zorin. În anii ce au urmat se mai editau un șir de cărți pentru copii, în special traduse.

La „Editura de Stat a Moldovei” sunt publicate debuturile tinerilor scriitori moldoveni. În 1930 a fost anunțat concursul literar pentru a evidenția cele mai bune lucrări, inclusiv și cele destinate copiilor. Revista „Scânteia leninistă”, fondată în octombrie 1930, a jucat un rol deosebit în dezvoltarea literaturii pentru copii.

La 7 decembrie 1933 prin Hotărârea Comitetului Regional din Moldova al PC(b) din Ucraina este înființată „Editura de Partid” (Editpartmold), mutată în 1940 la Chișinău, în 1943 la Moscova, revine în 1945 în Chișinău. Din 1990 această editură se numește „Universul”.

În jurul anului 1936 a fost tradus și editat în românește romanul lui Ostrovskii „Așa s-a călit oțelul”. Au fost traduse lucrări ale lui M. Gorki („Cum am învățat carte”, 1931), B. Jitkov („Povestiri marine”, 1937), A. Fadeev („Cum a fost omorât S. Lazo”, 1939), precum și cărți de Al. Pușkin, L. Tolstoi etc. În

1937 a apărut povestea lui I. Creangă „Capra cu trei iezi”, ilustrată de E. Merega. În anii celui de-al doilea Război Mondial activitatea editorială a republicii este întreruptă pe un timp. Totuși Em. Bucov, L. Corneanu, B. Istru, G. Meniuc ș.a. publicau în paginile ziarului „Moldova socialistă” versuri, povestiri, articole publicistice. Spre sfârșitul anului 1942 apare la editura „Detghiz” culegerea de versuri „Te văd Moldova” de Em. Bucov.

Cunoaștem despre existența de 200 de ani a Tipografiei Eparhiale (numită Exarhicească, organizată la 13 mai 1814) [3]. În 1883, Tipografia eparhială [4], fondată de mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, a fost închisă, lipsind astfel clerul, dar și mirenii de literatură duhovnicească. Din această cauză, congresul deputaților parohiali, convocat la Chișinău în 1905, decide deschiderea unei alte tipografii eparhiale pentru tipărirea cărților de cult, a broșurilor și foilor volante pentru populație. În acest scop a fost creată o comisie, președinte al căreia a fost numit protoiereul Mihail Ciakir. Tipografia a fost găzduită de Mănăstirea Dobrușa. În perioada președinției lui M. Ciakir, 1906–1910, aici au fost editate zeci de mii de tipărituri, inclusiv cărți de rugăciuni în limbile găgăuză și română, psaltirea în limba română, viețile sfinților și multe altele. Este vorba de „Molitvoslovul” bilingv ruso-găgăuz, „Evanghelia pentru fiecare zi”, „Liturgia” și „Ceasurile”, „Acatistul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”, „Sfânta istorie a Vechiului și Noului Testament” în limbile rusă și găgăuză, foaia misionară *Хакикатын сесу* (Cuvântul adevărului) în limba găgăuză [5].

Între 1920-1939 în Chișinău a funcționat o altă tipografie. Informațiile privind aceasta se găsesc în dosarele Arhivei Naționale din Republica Moldova [6]. În Moldova înainte de cel de-al Doilea Război Mondial au existat și tipografiile private și cele de pe lângă școli [7].

În 1941 în cadrul sistemului Narkompros (Comitetul de Învățământ al Poporului) al RSS Moldovenești a existat editura „Ucipedghiz” (*Учпедгиз*, „Editura Pedagogică și de Învățământ”) unde se editau manuale, literatura metodică și artistică pentru copii. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial această editură își stopează activitatea.

După cel de-al Doilea Război Mondial, în Moldova în legătură cu punerea în aplicare a planului leninist a revoluției culturale în cadrul școlilor, instituțiilor de învățământ și a populației din republică a crescut brusc necesitatea manualelor, literaturii metodice și artistice pentru copii ca să corespundă cerințelor și calității acceptate pentru acele timpuri. Reieșind din acestea, prin ordinul nr. 646 din 2 iulie 1946 emis de Sovietul de Miniștri al RSS Moldovenești a fost „restabilită” editura pedagogică „Școala sovietică” a Ministerului de învățământ al RSS Moldovenești.

Crearea editurii specializate a permis să se acorde mai multă atenție editării literaturii

metodice și artistice pentru copii, perfecționării calității acestora și măririi tirajelor. În acele timpuri pentru realizarea unei asemenea sarcini importante editura avea de înfruntat mai multe greutăți. Una dintre care a constat în aprovizionarea editurilor cu hârtie și alte materiale necesare pentru manopera tipografică. Până în 1958 toată activitatea editorială a fost concentrată la Direcția în problemele editurilor, industriei poligrafice și comerțului de cărți pe lângă Sovietul de Miniștri din RSSM.

Aparent existența editurii în cadrul sistemului Ministerului de Învățământ a fost justificată doar pentru un anumit timp. *Учмедгиз* („Ucipedghiz”) nu întotdeauna a fost în stare să execute sarcinile planificate. Spre exemplu, în 1947 nu a fost finisată editarea a 14 denumiri de manuale.

În decembrie 1954 Direcția principală responsabilă de autogestionare a fost reorganizată în Direcția funcțională în problemele editurilor și industriei poligrafice pe lângă Ministerul Culturii al RSSM. Astfel, „Editura Pedagogică și de Învățământ” a trecut în autoritatea directă a Ministerului Culturii din RSSM. În calitate de instituție desinestătătoare în cadrul sistemului acestui minister, editura a îndeplinit sarcinile ei până 1959.

La 6 martie 1958 prin Ordinul emis de Sovietul de miniștri al RSSM (nr. 191) „Editura Pedagogică și de Învățământ” a fost transmisă Direcției în Problemele Editurilor, Industriei Poligrafice pe lângă Ministerul Culturii al RSSM.

Din decembrie 1958, prin ordinul emis de Sovietul de miniștri al RSSM (nr. 1408-r) Editura pedagogică și de învățământ „Școala sovietică” a fost lichidată. În baza ei și a Editurii de Stat a fost înființată Editura „Cartea moldovenească” [8]. Această editură a existat până în 2011.

În 1959 în cadrul Academiei de Științe a RSS Moldovenească a fost fondată Editura „Știința”. În același an, în urma fuzionării editurii pedagogice „Școala sovietică” cu Editura de Stat și-a început activitatea editura „Cartea moldovenească”.

În perioada sovietică au mai fost fondate editura didactică „Lumina” (1966), Editura „Gh. Asachi” a redacției principale a Enciclopediei Sovietice Moldovenești (1967), „Literatura artistică” (1977, care în 1989 și-a schimbat denumirea în „Hyperion”). În 1996, după ce în anii 90 aproape fiecare redacție din editurile de stat au devenit entități juridice, majoritatea editurilor de stat au fost comasate în editura „Cartea Moldovei”, care a fost închisă în 2011.

În scopul consolidării activității editoriale în republică în 1963 a fost creat Comitetul de Stat al Sovietului Miniștrilor al RSSM pentru edituri (din august 1972 Comitetul de Stat al Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești pentru edituri, poligrafie și comerțul de cărți) care dirija și coordona activitatea în republică.

Printre mijloacele eficiente de îmbunătățire a calității cărților sovietice din perioada anilor 1958-1960 au fost competițiile editurilor și întreprinderilor poligrafice, a artiștilor plastici și colaboratorilor editurilor pentru producția celor mai bune ediții de carte – celor mai bune în domeniul prezentării artistice și executării poligrafice. În fosta Uniune Sovietică astfel de concursuri, pentru cele mai bune 50 de cărți, aveau loc din 1958. Inițiatorii organizării acestor concursuri au devenit Societatea științifico-tehnică pentru poligrafie și edituri și Editura Principală (Главиздат) a Ministerului culturii din URSS. Totodată, concursul presupunea discuția largă în cadrul societății a cărților propuse pentru concurs atât în cadrul selecției în edituri și tipografii, cât în comisiilor de concurs locale și centrale.

În septembrie 1962 Plenara Consiliului Central (HTO) în domeniul Poligrafiei și Editurilor a studiat proiectul noilor condiții al concursului, conform cărora numărul cărților selectate nu a fost focusat. Preselecția cărților se făcea de către juriul pe 5 domenii de literatură: politică și social-economică; industrial-tehnică și agricolă; didactică și de popularizare a științei; biletristică și literatură pentru copii; arte.

Și totuși calitatea prezentării și tiparului cărților, editate în republicile unionale, regiunile și localitățile Uniunii Sovietice, a fost considerată departe de nivelul estetic. Edițiile republicilor Uzbekistan, Kîrgîzstan, Turkmene, Tadjice, Moldovenești, Azerbadjan și Gruzine niciodată n-au fost evidențiate la concursuri. Deși prezentarea artistică a unui șir de ediții permitea ca ele să fie incluse în numărul celor mai bune, calitatea execuției poligrafice era foarte joasă. În acea perioadă la concursuri de cele mai dese ori erau menționate Ucraina, Lituania, Litva și Estonia [9]. Doar către anii 1960 această situație se va ameliora (însă nu în plan tehnic și poligrafic), și RSS Moldovească va trece pe poziții de frunte. Influențele artei acestor zone, precum și a Rusiei Sovietice, se resimt în creația graficienilor moldoveni. În plan artistic, către acea perioadă o contribuție esențială în domeniu au adus artiștii plastici Boris Nesvedov, Leonid Grigorașenco, Evghenii Merega, Iacob Averbuh, Ioachim Postolachi, Valentina Neceaev, Ilia Bogdesco, Ghennadii Zikov, Zigfrid Plingher, Igor Vieru, Isai Cârmu, Filimon Hâmuraru ș.a.

Referințe bibliografice:

1. Мадан И. Литература молдовеняскэ пентру копий //Шевченко А. Литература пентру копий едитатэ ын Молдова Советикэ. Индиче кумулатив. 1924-1974. Кишинэу. *Лумина*, 1976, п. 5.
2. <http://erizanu.cartier.md/editori-i-tipografi-2013.html> (accesat la 12 martie 2011).

3. <http://chisinaul.blogspot.com/2012/04/tipografia-eparhiala-din-chisinau-1814.html> (acceast la 10 aprilie 2014).

4. Стадницкий А. Бессарабская типография при кишинёвском архиерейском доме. În: Кишинёвские епархиальные ведомости, 1892, №1-2, с. 13-37.

5. ANRM, F 208, inv. 12, d. 170, f. 83 (verso).

6. ANRM, F 1401, inv. 1, d. 1-207. Кишинёвская типография.

7. Colesnic I. Chişinăul din amintire. Chişinău, Grafema Libris, 2011, 516 p. ill.

8. ANRM, F R-3054, inv.1. [1947-1959], f. 1-3.

9. Попов В. О конкурсах на лучшие книги.//Искусство книги. Москва. Издательство Искусство, 1962, с.9-14.

Abordarea acţionalist-hermeneutică în metafilosofia contemporană

Idjilov Roman, doctorand,
Institutul de Istorie al AŞM

O trăsătură caracteristică importantă a filosofiei contemporane este intensificarea fără precedent a discursului metafilosofic. Dimensiunea autoreflexivă a filosofiei prezintă un element de importanță majoră a demersului filosofic contemporan. Intensificarea discursului metafilosofic s-a manifestat prin lansarea multiplelor programe și proiecte de reformare a filosofiei. În cadrul acestor proiecte un loc important ocupă abordarea acționalist-hermeneutică care constă în negarea funcției tradiționale cognitive a filosofiei și înlocuirea acesteia cu funcția hermeneutică, obiectul interesului filosofiei devenind sensul, iar rezultatul de bază - clarificarea și înțelegerea mai bună a sensului. Dimensiunea acționalistă a acestei abordări metafilosofice marchează caracterul pragmatic al filosofării, care este privită ca o activitate orientată spre un rezultat concret, adică filosofia ca reflexie abstractă se consideră depășită și inefficientă. Din aceste considerente forma metafizică a filosofiei devine obiectul principal de critică în cadrul cercetărilor metafilosofice contemporane, iar filosofia contemporană, în mare parte, se transformă în demersul de depășire a trecutului său metafizic.

Abordarea acționalist-hermeneutică este caracteristică în special pentru acele orientări în filosofia contemporană care se înscriu în așa-numita „cotitură lingvistică” („linguistic turn”): neopozitivismul, filosofia limbajului comun (ordinar), deconstructivismul, pragmatismul instrumentalist, neopragmatismul etc. În cazul dat, analiza limbajului este strategia de bază în soluționarea problemelor de ordin filosofic și metafilosofic, limbajul devenind terenul de